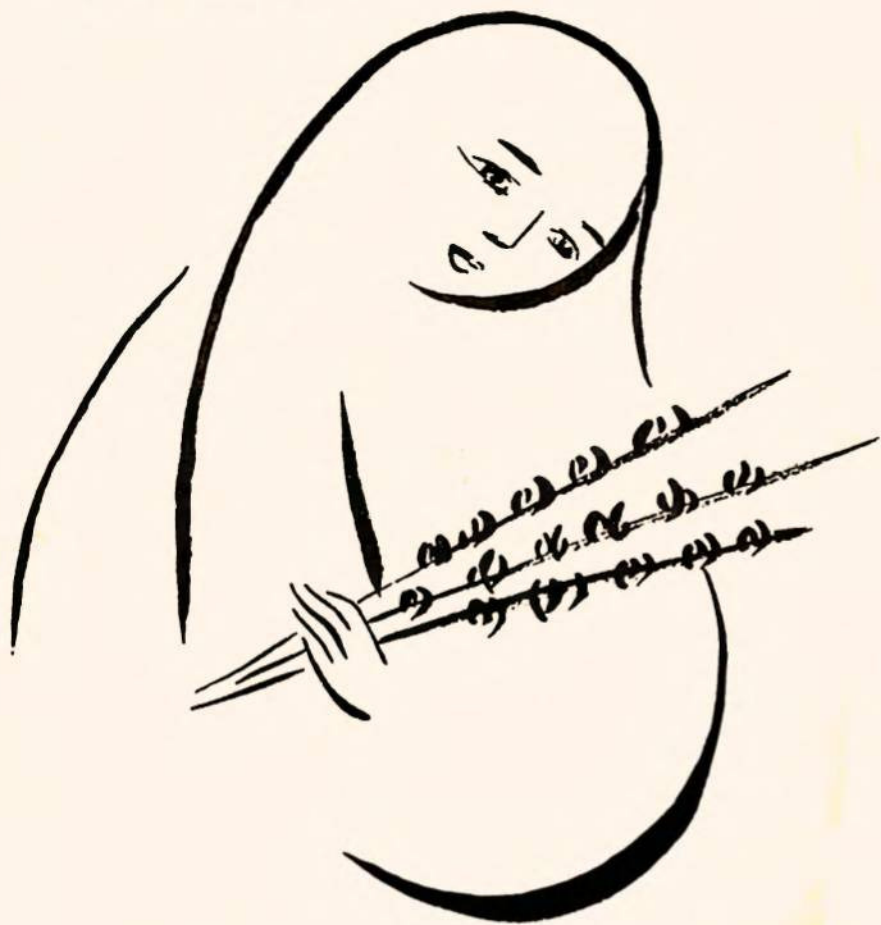

ЛЕТЕНДИ

БИРА БОВК

Віра Вовк

ЛЕГЕНДИ

УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕЧНЕ
ТОВАРИСТВО В ТОРОНТІ

Видавництво «Молоде Життя»

- 1965 -

**Обгортка Марії Терезії де Олівейра
Ріо-де-Жанейро**

Моїм трьом Маріям:
Зої Марії Оксані,
Марії Терезії,
Анні Марії

Ріо де Жанейро, 12. XI. 1952

1. РІЗДВЯНА ЛЕГЕНДА

Зі спаленої оселі осталося тільки їх двоє. Марія хотіла митися до зорі, щоб придбати дівочу вроду, і дід Осип мусів прорубати їй сокирою полонку в гірському потоці. (Небіжка Ганька, земля їй пером, набила дитині голову такими небилицями).

— Далеко ще до колиби, діду?

— Ти втомлена? Потерпи, любко, я не годен тебе на руках нести. Ти вже далі дівка, вже лице до зорі вмивала.

— І в колибі є Чорнуля?

— Ти голодна? Пожди ще трішки. Дід зварить тобі зараз вечерю.

Ввійшли до колиби. Війнуло теплом від сіна й звірячих тіл. В кутку збилося в громаду кілька переляканих овець, і чорна коза дивилася на них сумовитими очима. Марія розстелила квітчасту хусту й умостилася на сіні. Нараз вона сплеснула руками:

— Ой леле! Дитятко, діду!

— Дитятко?! — Дід Осип кинув рубати пруття й хотів бачити власними зіницями те чудо. Хлопчик був ще теплий, і коли з нього струсили сіно, він протер очі й підвів чорні вії.

— Леле! То Захарієвої! Вона його тут сховала!

Дід почав лаятися. Що ж їм тепер робити з дитиною? Краще вже кинути в полонку, як має йти без мами серед лісу. Він видоїв козу й поставив глечик на вогонь. Тепла пара молока залоскотала хлопчикові ніздрі, і він почав плакати.

— Цить, не плач, — зараз дам їсти — успокоювала його Марія і взяла брудний вузлик на коліна.

— Пий перше сама; ти вже геть обімліла, — бурмотів дід Осип. Марія взяла глечик у руку й приложила його до уст дитини. Хлопчик пив жадібно, аж захлистався. Коли він напився, глечик показав дно.

— Будеш їсти куліш без молока — злився дід Осип, докинув ріща до полум'я й почав варити куліш. Він насупився, як сова, на дитину й на Марію, що почала чесати коси й заплітати дрібушечкою.

— Дурна ти. Хто тебе побачить? Тут тільки ведмеді заходять часом у колибу.

— Нині — Свят Вечір . . .

— Свят Вечір! Твого тата вбили, твою маму спалили, а тобі свято в голові!

Марія захлипала.

— Та все ж таки нині Свят Вечір . . .

Вона перевила хлопчика в хустку й почала колихати його на колінах. Йому зарум'яніли від тепла й молока щічки, і він засміявся вголос.

Нараз знадвору почувся скрипіт кроків по снігу, і три чоловіка ввійшли в колибу. Вони були може ще молоді, але бородаті й довговолосі.

— Христос Рождається — сказали вони. Дід дивився на них недовірливо зукоса. Йому здавалося, що один із них ніс під широким плащем рушницю.

— Славте Його — відповіла Марія.

Чоловіки, що несміло стояли, побачили її щойно тепер, бо надворі була вже ніч і їх засліпило світло.

— Дозвольте завітати? Цьогорічна зима — сувора.

— Вогонь — для всіх.

Вони посідали довкола ватри, що неспокійно миготіла й красила кругляки колиби, та дивилися безупинно на Марію з дитиною.

— Як давно ми не були в людей — сказав один.

— І як давно не чули дитячого сміху — сказав другий.

— На тобі ліскових горішків, чічко — сказав третій.

Марія простягнула руку, але горішків було за-
багато на малу жменю.

— На́ тобі ще хусточку; зроби вузлик.

— Ай, вона вишивана в волошки . . . — Марії
рожеві пальці перебирали дрібне вишивання. Чо-
ловіки раділи її усміхом, немов би їх гріло весняне
сонце, або лоскотали полонинські леготи.

— На́ тобі яблучко червоне.

— На́ тобі мосяжний хрестик, любко. Молися
за нас грішних.

Дід Осип нараз почав протирати очі. Йому не
хотілося вірити, що з-під Маріччиної хустки ви-
блискували білі рукави пацьорковими узорами, що
за її головою сходив повний місяць і що дитятко
було перев'язане веселкою. А три чоловіки кля-
чали перед ним на землі й розгортали дари, немов
царі перед Ісусом.

Вкінці дід не міг розібрати, чи він Осип, чи Йо-
сиф, він знав тільки, що нізачо не кине хлопчика
в полонку, бо це була Свята Ніч.

Ау, 31. XII. 1953

2. ЛЕГЕНДА ПРО ХРИСТОФОРА

Тільки старий панотець хвалив собі придуркуватого. Кажуть, що раз, коли потік зірвав кладку, він переніс на плечах панотця з Найсвятішими Тайнами на другий берег. Хоч кривий був, та мав силу. Бігмечки правда! Відтоді і прозвали його Христофором. Був потрібний, як латка на стару сорочку. Бувало, загорить десь хата улітку, то Христофор, ще заки хто отямиться, полізе на дзвіницю бити в дзвони; замотається кому вівця в дерен — Христофор віднайде й приведе до колиби. Убогі й багаті знали його. А вже найкраще, то певно діти, бо він приносив їм з гір іграшки з дерева: пранички, цебрики, мисники — чого душа забажас. Тільки діти, як діти: візьмуть іграшку в жменю і розпурхнуться, як горобці, ще й обкидають сараку грудками снігу. Христофор не боронився, не відгрожувався. Шкандибав собі спокійно, звідки прийшов. Ніхто не знав, з чого він жив, бо ж іграшки були за «простибіг», не за гроші.

Приймав часом запросини в сінях на куліш з гуслянкою, або на бурякові голубці зі салом, як прийшли свята. То було все.

Одної божої днини кривав собі Христофор через лісок і надибав малу капличку при поляні. Пристанув, перехристився і підійшов ближче.

— Слава Йсу... — сказав несміло.

— Навіки слава, — відповіла Мати Божа. Вона сиділа на дерев'янім незастеленім ослоні і тримала на колінах сонного Ісуса. Вітер свистав і калатав капличкою, як повною маківкою, здавалося, що перекине її. Христофор подивився на Ісусові босі ніжки і промовив:

— Ти змерз, сарака. Тримав ноги так близько свічника, що свічки їх геть обкоптили. Твої ноги — маленькі: з двох волоських горіхів можна б Тобі зробити постולי.

Ще Ісус не прочунав, коли на його ногах були два нові постільці з горіхової лушпинки.

— Як тепло, Мамко! — кликнув Ісусик. — Хотілося б стрибати й бігати по верхах.

Христофор зрадів дуже і пошпирав у своїх бесагах. Він витягнув гарний топірець і положив Ісусові в руку: — Щоби мав, як будеш ходити по наших верхах. — Потім поклав коло Матері Божої малу масляничку.

— Матінько Божа, Твій син такий марненький, зовсім не підріс від останнього року. Зроби йому свіже масельце, щоб не їв пісного хліба і ріс здоровий.

— Зроблю, спасибіг, Христофоре, — відповіла Богородиця, а Ісус дав йому свій зелений прутик і сказав, щоб він зробив собі з нього сопілку. Христофор вдарив три поклони, бо то було вперше, що йому якась дитина щось дала.

— Вже йдеш? — спитав Ісус. — Але прийди ще, добре? Ніхто не грається зі мною. Як впаде сніг, поїдемо разом саньми, добре?

Тепер Христофор підстрибнув весело на своїй кривій нозі. Гей, тож то будуть свята для нього! Тож то дивуватисямуть всі люди, як він поїде саньми з Ісусом через село аж до церкви!

В селі люди вже дивувалися, що Христофор такий радий. Балакав, сміявся, навіть співав під носом коломийку. А вже як зробив собі сопілку і почав вигравати на ній «гуцулки» й «дрібущечки», то всі повідчиняли роти з дива.

Але під Різдво Христофор занедужав і ляг на лаву. Минули свята, впав сильний сніг, аж тут пізно під Щедрий Вечір чує, як хтось добувається до повітки і кличе слабим голоском:

— Христофоре, відчини мені.

Підвівся з лави і виглянув, а там стояв Ісус з лісової каплички і дрижав всім тілом.

— Поїдеш зі мною саньми, Христофоре? — спитала дитина, обнявши його рученьками за шию.

— Поїду, конику срібленький, але Ти ходи за-грітися до колиби.

— Ой, не можу я грітися в тебе, бо моя Мамка в лісі сама замерзає. Тріс Царі принесли срібло — злото, але нам твого киптаря треба, бо навіть нема овець і вола, щоб нас нині загріли.

Христофор притулив дитячко до себе і сів у сани. Поїхали. Дзеленькали весело дзвоники. Придорожні дерева клонилися перед ними до землі, з капличок і церков вибігали мальовані святі поздоровити їх з Різдом Христовим і черпати свячену воду з потоку, через який вони проковзнулися. Дзвони роздзвонили щедрівки по дзвіницях, але люди спали.

Коли приїхали до каплички, Христофор поклав Ісуса легенько на коліна Марії і обгорнув їх разом своїм киптарем.

І Христофорові зробилося любо й тепло, хоч колядники з зорею, що верталися досвіта з другого села, найшли його замерзлого коло каплички.

Ріо де Жанейро, 15. VII. 1954.

3. ЛЕГЕНДА ПРО ГАЛИНІ ДРУЖЕЧКИ

— Гафійко — любко, будь мені за дружечку на весіллі, — просила Галя.

Гафійка зарум'яніла, як пишна рожа:

— Не знаю, чи неня пустять. — В Галі — босі ноги, а в Гафійки — пацьорковані рукави. Пішла далі Галя.

— Єленко — чічко, будь мені за дружечку на весіллі. Ніхто не хоче, сама не знаю, що мені робити.

— А будуть музики, танці? — спитала чорноока, рухлива, як білка, Єленка.

— Ой, де я — сарака візьму музик?

Єленка спустила вії, а Галя пішла далі.

— Параню — красотко, Катерино — золотко, Ганусю — яблучко красне! — Ніхто не хотів бути Галі за дружечку.

— Якже я піду за тебе, Васильку? Хто мені буде за дружечки? Неспіване весілля, кажуть люди, — нещасне.

Сумна, сумна Галя, а Василько стояв, як молодий кленочок, що вріс глибоко в землю: не буде дружечок у його Галі, ні вечорниць, ні пісень, бо Галя — сирітка, а він — тільки пастух чужих овець на полонині.

Галя пішла поволі в хату і зачинила двері на засувку. Крізь вікно плив запах травневого зілля. Святі образи схилялися зі стіни над бідним столом; не було на ньому ні весільних короваїв і вару зі сливок для дружечок, ні паленої горілки для музик.

Нараз від піль понісся ледвичутний спів:

В морелі — рожева гілка,
У Галі — скрипки і сопілка,
У Галі — морелі вітка,
Віночок, ще й позолітка.

Скрипка сміялася дрібушечкою, і сопілка танцювала коломийки ближче і ближче.

Несемо намисто Галі:
Червоні, як мак, коралі;
Несемо пояс дуговий,
Герданик над чорні брови.

Галя відчинила повітку і несміло станула на порозі, де місяць кинув цілий сніп свого саява. Через поле йшла Ясна Пані в вишиванім платті і плела з зілля віночок. Довкола неї світилися, як свіч-

ник, дівчата і подавали їй то руту, то барвінок, то васильок.

— Добрий вечір, молода Галю! — заговорили дівчата.

— Добрий вечір, — відповіла Галя.

— Впустиш дружечок до хати? — спитала Ясна Пані.

— Не маю я чим дружечок погостити, — сказала Галя.

— Погостиш чистим серцем, коли нема в тебе вареного і печеного, — потішали дружечки, входячи до хати.

— Покажи нам свос віно, Галю! — просила Ясна Пані.

— Немає в мене віна, — відповіло Галя.

— Не журися: у саді червоніє мое намисто, мої сережки, — сказала Ясна Пані. Дівчата метнулися і принесли пригорщами китички ягід і галузки вишень.

Дивиться Галя, а її сорочка вибілилася до місячного сяйва, як тонкий льон. Дружечки переткали її уставки свіжими квітами, повісили на ній намисто з ягід глогорожі і сережки з вишень у зеленім листю, а Ясна Пані поставила їй на коси віночок і герданик під віночок. Глянула Галя на себе в шибу і щасливо засміялася.

Дружечки співали до пізної ночі, потім порозходилися. А ранком Василько був найгордіший легінь у церкві, бо його Галя сяла, як рання зоря, і золотила закопчені від свічок ікони.

А молода впала навколішки і шепотіла дрижучими устами «Богородице Діво», бо вона пізнала своїх дружечок над віттарем і на мальованих хоругвах.

Ау, 8. I. 1954

4. ЛЕГЕНДА ПРО ПИСАНКУ СВЯТ-МИКОЛИ

Баба Марина йшла до хати зі свяченим. Паски в неї не було, ні колачів, ні зозулі з переплетеними крилами, а писанок не годна була накрасити, бо руки їй тряслися. Знала, який то репіт в хаті буде. Як внучок — сирота побачить в кошеліку білі яйця. Ішла і обтирала сльози рукавом сорочки. Якби так Андрійка дедьо жив, то неодну потіху мала б дитина на Великдень!

Марина здоровила: «Христос Воскрес» всіх Ісусів на перехрестях і цілувала підніжки святим у придоріжніх капличках. Припала до Свят-Миколи і давай заводити:

— Святенький мій, сонечко золотеньке, оленику срібленький, покраси мої яечка, бо Андрійко верещатиме, що страх!

— Не заводи, Марино, дай мені твій кошелік — сказав святий Микола.

Зглянулися святі з каплички на стару. Одно яйце взяла Богородиця і розписала на нім церков-

цю з дзвіницею. Ангели малювали свічки, а малій Ісус коники і зайчики. Свят-Микола почав красити своє яечко і покрасив собі геть вуса й бороду, як овечу вовну на ліжник. Його яечко стало плямисте, як полонина на провесні, з якої ще не цілком стаяв сніг.

— Гм . . . — думав Свят-Микола, що не любив давати будь-які подарки. — Вже коли ця писанка не красна, то хай вона має таку тверду лушпинку, як лісовий горішок. І він поклав писанку між друзі в кошелік.

Баба Марина подякувала красенько і пішла додому. Іде вона попри Облаз, аж глип!, а там стоїть собі Арідник, пакає рогову люльку і моргає на неї, як на молодидю. Бабі заперло віддих зі страху.

— Що ж, бабо Марино, каже «той», — підеш зі мною поцокатися?

А в баби вже зуби цокаються. Але що ж — треба йти, коли запрошує.

Арідник взяв свою писанку з пекла, наповнену твердою смолою, а баба почала перебирати свої писанки: тої жалко, тої шкода, — вибрала ту, яку малював Свят-Микола.

— За що цокаємося? — питає Арідника.

— За душу Андрійчика, — каже він.

— Свят, свят, свят! — схаменулася стара. Як ти за його душу, так я — за його добру славу, довге життєчко на землі і вічне щастя в небі цокаюся.

Цок, цок — трісь! Арідникова писанка розлупилася.

— Ну, коли вже Андрійкова душа дісталася ангелам, то цокнімся за твою, стара, — заскреготав золотими зубами Арідник.

— Моя душа варта більше, як глечик червінців, але хай буде по твосму, — згодилася Марина і воркоче під носом: — Поможі, Свят-Миколо!

Цок, цок — трісь! Розлупилася на другім боці Арідникова писанка. Але відомо, що дідька скоро не позбудешся. Він добув з дзьобенки другу писанку, новеньку й гарячу, як вогонь.

— Скажи тепер ти, Марино, за що хочеш цокатися, — каже.

Марина думає й роздумує: й цього й того треба, але вже найбільше такої рогової люлечки, як Арідник має!

Коли Арідник почув, що вона завзялася на його люльку, згадав свою розбиту писанку і вівкнув:

— Люльки не дам тобі таки, бісова бабо! — зареготався і зник їй з віч.

Марина перехристилася й подрипала до хати. Коло ворині наступила на глечик набитий червінцями, як голубцями зі салом.

За перший червінець Марина купила святому, Миколі здоровенну воскову свічку.

Ріо де Жанейро, 23. VII. 1954

5. ЛЕГЕНДА ПРО КЕРМАНИЧА

На верхах голосили трембіти, і Марковому батькові зложили на лаві долоні навхрест. Не треба було нікого просити; сусідки заводи́ли, як вітер у грубі, а Калина, Маркова неня, ломила руки над небіжчиком:

— То ж то я діждалася доленьки, Іванку, від тебе! Хто буде тепер мій господар у хаті? Хто заробить на дрібні діти? Вже з тобою в хаті не доставало: ні на постолі, ні на сало. Тепер вже й на чорний хліб не стане. — І десятий раз вона жалувалася добрим людям:

— Так нам та несамовита ріка догодила!

— Неодного Греджин проковтне. Лукавий закрут!

— Найкращий керманіч не всокотиться!

Поховали Маркового дедю в смерековій домовині, поспівали «Со съветими супокой», і порозходилися до хат. День був дощистий, ріка в долині металася, як люта змія. Вікна Калининої хати по-

заходили парою, а Калина втирала щораз порепаними р^ука́ми червоні повіки. Діти, яких завжди було повно в хаті, позалазили за піч, тільки Марко, тепер дванадцятирічний газда, зашився в куток під мисником.

— Вже нема деді . . . — думав він засдно. — Як буде тепер? Прийде щось зовсім нове, але що?

Перше прийшла ніч. Калина сиділа при запаленій свічці зажурена, слаба. Заки засіріло, хтось застукав у двері:

— Відчини, Калино! — Калина метнулася до дверей, і в хату зйшов тяжким кроком її брат, Юрко. Почав озиратися і побачив Марка.

— Він ще дитина, Юрку, — озвалася боязко Калина.

— Яка там дитина, — парубок! Хтось же мусить заробити на тебе й на діти! Ходім, Марку.

Марко вийшов за Юрком. В сінях Калина захлипала, що він «сарака», а світанок був холодний, аж до кости добирався. Але вгорі над ялицями світилися зорі, як бджоли, що вилетіли з вулика.

— Ти вже на дарабі? — спитав Юрко.

— Був . . . з дедьом, — відповів Марко.

— Будеш тепер дедю заступати. — Ішли мовчки верхом гори, потім почали спускатися плаєм над ріку. Почулися перекликування легінів; вже можна було розрізнити їх між деревами, як в'яза-

ли сильними руками колоду до колоди, сплав до сплаву.

— Ходи помагати, Марку! — кликнув хтось, і Марко підбіг, але його примерзлі руки не могли принести легіням великого хисту.

— Дивися, яка цяця, які в нього білі долоні!

— Коло мами за грубою сиділо і голубці зі салом заїдало!

— Краще б йому паничиком жити, як легінем на дарабах, — кепкували парубки.

— Оставте хлопця! Ходи на дарабу, Марку. Твоє весло тут коло керманича. Уважай, що він каже, і сокотись! — Юрко не панькався з Марком. Може й справді Калина розпестила хлопця, думав.

Марко взяв своє весло. Долоня не могла ще обійти його довкола. Як він буде веслувати? Щоб піднести весло, він мусів налягати на нього цілим тілом.

— Матінко Божа, Господоньку мій! — молився хлопчина.

— Гей! — понеслося лісами, і дарабу відбили від берега. Черемош повився, як зелена гадюка, тільки піни піднеслися берегами.

— Ісусе, місяцю срібненький! — Марко обгорнув весло двома руками і припер до себе. Ніколи йому не здавалося, що Черемош такий біснуватий.

— Сокотись! — понісся голос керманича. Білі камені летіли, як на крилах, дарабі назустріч.

— Піднеси весло, Марку! — Дараба закрутила півколо і помчала, як хвостата зоря. Бігли ліси на верхах, села, розпорошені в надбережних садах, лупакові скелі, хитрі закрути, водопади, як бинди. Вже й Сокільське минуло (без «гайтача», слава Богу), а ріка вилася красно до сонця, що зійшло над буками.

— Мама готує сніданок . . . деді вже нема . . . — сльози дусили хлопця. А легіні підсвистували собі під чорним вусом і перекликувалися. Нараз усе замовкло: кожний нагострив зір і зайняв своє місце. Та сива скеля, то круте плесо під нею, то — Греджин. Здавалося, що летять стрімголов у нечистого крутіж!

— Ісусе, сонічко ясне!

І сталося те гаряче бажане, що сповняється тільки дуже чистим, дуже простим душам:

— Я тут, — каже Ісус при кермі, і Його лагідні очі палають так мирно, як ладан у церкві. — Не бійся; Я — твій керманич.

— Піднеси весло-о! — Хлопець підніс його повний віри. Чорне плесо зникло за дарабою. Тоді він почув себе дужим, як дзвіниця, і почав перекликуватися з легінями.

Прімавера, 30. VIII. 1953

6. ЛЕГЕНДА ПРО КОЛОСКИ

Всі ждали на хліб. Мати лежала горілиць на постелі, а менші верещали. Ніна мусіла знайти раду. Може трактори не зібрали всіх колосків, може вдасться їй назбирати жмінку-дві. Пішла перед сходом сонця. Земля була холодна, добра. Коли піднеслися мряки, Ніна була сама, як лушпинка ліскового горіха, серед океанів піль. Стерня колола, хоч вона була звикла ходити боса. Зоріла, як чайка, і ховала забуті колоски в рукави і малу пазуху сірої сукенки. Але потім прийшло сонце: велике, як млинове колесо, і пекло в очі. Ніна не знала, що їй робити. Хотіла вертатися додому, але пригадала собі мамині напухлі ноги і кощаві руки. І братчиків, що верещали... Станула, прислонивши очі від ясности рукою, і приглядалася одноманітності стернища.

. Здаля ішла жінка з мальованим рядном на руці. Була смуглява від сонця, повновида, як дерево, що родить, чиста, в льоновім морщенім платті.

Зблизилася, і Ніна хотіла бути коло неї, як ласкаве звірятко. Жінка матерньо погладила короткострижену голівку:

— Яка ти марненька, яка тісна й куца твоя сукенка! Я поможу тобі збирати колоски, — сказала вона і похилилася над стернєю. Ніна, що не зводила з неї очей, побачила через виріз її сорочки серце перебите сімома мечами.

— Бідна, як її катували, — думала дитина. Жінка мабуть відгадала її думки, і в її очах заблисли сльози.

— Ой, не плач, не плач! Ходи, я повиймаю мечі з твого серця! — і Ніна обгорнула її сильно своїми руками. Вона знала, що хтось заподіяв тій жінці велике горе, але не знала, яке.

— Знасш, мого батька розстріляли, — звірилася дитина.

— А мого Сина розп'яли, — відповіла жінка. Ніна не розуміла. Жінка розстелила на межі свос рядно:

— Бачиш, в це рядно загорнули Його тіло і поклали в кам'яний гріб... — На рядні було намальоване Боже Тіло.

— Мого батька загребли без домовини... — сказала сумно дитина.

Мати Божа заплакала кривавими сльозами, але потім усміхнулася, поцілувала Ніну і почала

силляти для неї зі своїх сліз намисто на стебло пшениці.

— Прийди завтра, Ніночко, сюди на поле. Ми підемо тоді разом далеко, підемо по веселці в мою хату. Я дам тобі хліба, дам тобі золотого меду, а в моїй хаті ти зустрінеш когось дуже любого.

— Я прийду, дай мені тільки занести колоски для мами! — кликнула дівчинка і побігла додому полями і порожніми городами. Зачинила за собою двері на засуву, висипала колоски на постелю недужої і почала розказувати: про жінку на стернищі, про її серце з мечами, про мальоване рядно. Мати кидалася на постелі, пробувала руками й устами Нінчиного чола, христилася. Діти стояли з роззявленими ротами довкола і принишкли. Ніна не знала нічого, як вони, про Бога.

Досвіта, коли всі дрімали гарячковим сном, Ніна пішла на поле. Їй стало дуже радісно на душі. Здавалося, що вперше почула ляцання птахів перед сходом сонця. Мати Божа вибігла з розгорненими раменами Ніні назустріч і втиснула їй на голову віночок з придорожніх квітів.

З тим віночком знайшли потім Ніну на стернищі. І заспівали жайворонки, що не всім нехрищеним дітям закритий рай...

З М І С Т

1. Різдвяна легенда . . .	5
2. Легенда про Христофора . . .	9
3. Легенда про Галині дружечки .	13
4. Легенда про писанку Свят-Миколи .	17
5. Легенда про керманіча	21
6. Легенда про колоски .	25

